

ชาติพันธุ์ในล้านนา

อาข่า

งานอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรม
กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อาข่า

เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีอยู่ในประเทศไทย เรียกตนเองว่า “อาข่า” (AKHA) คนไทยและพม่าเรียกว่า อี๋ก้อ, ก้อ หรือข่าก้อ ลาว เรียกว่า “โก๊ะ” คนจีนเรียกว่า “ว๋นนี่” หรือ “ฮานี่” ซึ่งหมายความว่ารวมถึงพวกที่พูดภาษาโลโลในมณฑลยูนนานทางตอนใต้

นักมานุษยวิทยาและนักภาษาศาสตร์ ได้จัดกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าอยู่ในตระกูลภาษาจีน – ทิเบต กลุ่มทิเบต – พม่า ในกลุ่มย่อยโลโล โดยเชื่อว่ากลุ่มชาติพันธุ์อาข่า สืบเชื้อสายมาจากชนชาติโลโลในจีนตอนใต้ กระจายตัวอยู่ทั่วไปและปะปนกับคนจีน หมู่บ้านอาข่าบางแห่งมีลักษณะผสมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อาข่ากับคนจีน ซึ่งเกิดจากการแต่งงานระหว่างคนจีนกับอาข่า (สำนักเลขาธิการคณะกรรมการการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ, 2518: 1)

ความเป็นมา

ผลการศึกษาค้นคว้าของนักมานุษยวิทยาหลายท่านทำให้เราทราบว่าอาข่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร เบอนาตชิต นักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน และพอล ดับบลิว, เลวิส หมอสอนศาสนาชาวอเมริกันซึ่งเคยใช้ชีวิตอยู่กับกลุ่มชาติพันธุ์มุเซอ ลีซอ และอาข่าในประเทศพม่า ได้บันทึกไว้ในรายงานเรื่อง “อี๋ก้อในพม่า” รายงานว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า มีถิ่นฐานเดิมอยู่ตามภูเขาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและตะวันตกเฉียงใต้ของจีน พบว่ามีอาข่าอยู่มากในมณฑลยูนนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสิบสองปันนาและในมณฑลกวางเจา แต่เดิมอาข่ามีอาณาจักรอิสระของตนอยู่ในบริเวณต้นแม่น้ำไต้ฮั่วซุยหรือแม่น้ำดอกท้อ ในทิเบต ต่อมาอาข่าถูกชนชาติอื่นรุกรานจนต้องถอยร่นลงทางใต้เข้าสู่มณฑลยูนนาน และกวางเจาเป็นเวลานานถึง 4,000 ปี เมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้อพยพลงทางใต้ไปอีก โดยกระจัดกระจายเข้าไปอยู่ในเมืองเชียงตุงและทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศพม่า และในเมืองหัวโขงทางภาคตะวันตกและเมืองพงสาลีทางเหนือของประเทศลาว และในจังหวัดเชียงราย และเชียงใหม่ของไทย (สำนักเลขาธิการคณะกรรมการการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ, 2518: 2)

ในประเทศไทย สามารถแบ่งอาข่าออกเป็น 3 กลุ่ม ตามการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ 1. อี๋ก้อไทย หรือ อุโล้อี๋ 2. อี๋ก้อพม่า หรือ โลเม อี๋ก้อ 3. อี๋ก้อจีน หรือ อาย้อ อี๋ก้อ จากคำบอกเล่าจากผู้อาวุโสของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า กล่าวว่าอพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2458 จุดแรกที่เข้ามาคือ บริเวณดอยตุง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ชนเผ่าอาข่ากลุ่มแรกที่เข้ามาในประเทศไทยเรียกตนเองว่า “อู๋โล่ อักข่า” หรืออาข่าไทย ซึ่งมีลักษณะเด่นคือผู้หญิงจะสวมหมวกทรงสูงประดับขนไก่หรือขนชะนีย้อมสีสวยงามเอาไว้ประดับศีรษะด้วย โดยอาข่ากลุ่มนี้ได้มาตั้งถิ่นฐานบนภูเขาสูงบริเวณใกล้บ้านสามแยก ทางไปดอยแม่สลองต่อมามีกลุ่มชาติพันธุ์อีก้อซึ่งเรียกตนเองว่า “โลเมอักข่า” หรืออีก้อพม่า ได้อพยพเข้ามาในเขตแดนไทยอีก โดยทางเส้นดอยตุงและเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นหมู่บ้านที่บ้านผาหมีบดอยตุงก่อนที่จะกระจัดกระจายไปสู่บริเวณตำบลป่าซาง ตำบลป่าตึง เขตอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย และที่อื่นๆ ส่วนอาข่ากลุ่มที่สามซึ่งอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อไม่นานมานี้เป็น กลุ่มอาข่าจีน หรือ “อาย้อักข่า” ในกลุ่มนี้มีจำนวนไม่มากนัก พวกเขาได้อพยพเข้ามาอยู่ในเขตบ้านปางสา คือที่บ้านโป่งป่าแขม ประมาณ 60 -70 หลังคาเรือน (สมัย สุทธิธรรม, 2541: 9)

การแต่งกาย

การแต่งกายของชาวอาข่าหรืออีก้อ สามารถแบ่งได้ตามการแต่งกายของหญิงและชาย ดังนี้ ผู้หญิงอาข่าไทย จะนุ่งกระโปรงสีดำ ชายกระโปรงสั้นเหนือเข่า มีจีบรอบเอว ขอบกระโปรงจะอยู่ต่ำกว่าสะดือเล็กน้อย หญิงมีเรือนจะมีผ้าคาดหน้าอกเป็นเลื้อยชั้นใน คล้ายผ้าแถบของหญิงไทยโบราณ มีสายคล้องคออ้อมไปด้านหลังยึดตัวเสื้อเอาไว้ ส่วนเสื้อตัวนอกเป็นเสื้อคอกลม ผ้าหน้าแขนยาวทรงกระบอก ที่แขนทั้งสองข้างปักลายด้วยผ้าแถบสีเป็นลวดลายต่างๆ ตลอดจนด้านหลังและด้านหน้าของตัวเสื้ออย่างสวยงาม พร้อมติดกระดุมเงินแผ่นกลมแบนขนาดใหญ่ประดับไว้ที่ข้างหน้าอกด้วย

ในเด็กหญิงอาข่ามักจะสวมหมวกแตกต่างกันออกไปจากเด็กสาว คือ ใช้หมวกที่เป็นผ้าสวมครอบศีรษะ พร้อมทั้งมีเครื่องประดับงดงามเช่นกัน

ผู้หญิงอาข่าจะแต่งตัวแตกต่างกันไปตามวัย กล่าวคือ เมื่อยังเด็กก็จะสวมกระโปรงและเสื้อสีดำมีกระดุมเงินติดหรือไม่มีเลยก็ได้ ครั้งอายุย่าง 13 ปี เด็กหญิงอาข่านิยมสวมเครื่องประดับมากขึ้น หมวกจะเปลี่ยนเป็นทรงสูงประดับประดาด้วยขนนกขนไก่ย้อมสี พร้อมติดลูกปัดและกระดุมเงินแพรวพราว

เด็กสาวอาข่าจะสวมหมวกอยู่ตลอดเวลาแม้ยามนอน ลักษณะหมวกในหญิงที่แต่งงานแล้วจะมีทรงสูงมากกว่าเด็กสาวธรรมดา หญิงสาวอาข่าที่มีฐานะดีจะใส่ห่วงคอทำด้วยเงินหลาย ๆ ห่วง พร้อมกับประดับเหรียญเงินที่หน้าอกหลายอัน

เครื่องแต่งกายอาข่า

ผู้หญิงอาข่าพม่า มีอยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่สวมหมวกแบบด้านหน้ากลม ด้านหลังเป็นแผงสั้น ๆ คล้ายเรดาร์ทำด้วยเงินแท้ มีผ้าปักเป็นลวดลายคลุมหมวกเงินอีกชั้นหนึ่ง กับพวกที่สวมหมวกประดับด้วยโลหะลูกกลม ๆ ที่พวกหนึ่ง ผู้หญิงอาข่าจีน ผู้หญิง มักไม่ค่อยแต่งชุดประจำเผ่า แต่นิยมแต่งกายสวมเสื้อผ้าแบบคนพื้นเมืองมากกว่า และใช้ผ้าโพกศีรษะแทนหมวก

ผู้ชาย การแต่งกายผู้ชายอาข่ามักจะไม่โดดเด่น โดยทั่วไปจะนุ่งกางเกงสีดำ คล้ายกางเกงขาก๊วย แต่ช่วงขาจะแคบกว่าเล็กน้อยใส่เสื้อแขนยาวทรงกระบอกผ่าหน้าอกตลอด มีลวดลายประดับที่เชิงด้านหน้าและด้านหลังของตัวเสื้อ ชายโสดอีก้อจะติดกระดุมเงินเล็กๆประดับตามเสื้อ มีแผ่นโลหะเงินกลม ๆ ติดที่หน้าอกเสื้อ สวมกำไลคอและกำไลข้อมือ

สำหรับชายที่มีครอบครัวแล้วจะไม่นิยมแต่งเครื่องประดับ นิยมโกนผมออกโดยรอบศีรษะ แต่จะไว้ผมยาวเป็นจุกตรงกลางศีรษะ แล้วปล่อยผมให้ผมจุกยาวโดยไม่ถักเปีย แต่จะใช้เชือกผูกปลายผมเอาไว้ แล้วใช้ผ้าสีดำพันรอบศีรษะเป็นวงกลม ผู้ชายอาข่ามักนิยมใส่ฟันเลี่ยมทอง (สมัย สุทธิธรรม, 2541: 23)

ลวดลายผ้าอาข่า